

jøder. Lovgivningen 1783 og 1791 skabte begrebet »jødisk Pale«, d.v.s. tillod kun jøder at slå sig ned i bestemte provinser i Vest- og Sydrusland (Hviderusland og de nyligt annekterede områder i Nyrusland, de tyndt befolkede egne, som var erobret fra Tyrkiet). 1794 blev jøderne endelig underkastet diskriminerende beskatning efter satser, der var dobbelt så høje som andre gruppers, men »polakkernes« område udvidet.

I 1802 udnævnte Alexander I imidlertid en femmands »kommission til forbedring af jøderne«. Resultatet blev »Statutten angående jødernes forhold« (Poloznie dlja Evreev) 1804, som sigtede mod en omformning af jødernes livssædvaner, og som tilskyndede deres assimilering i den øvrige befolkning. Man forlangte ikke, at jøderne skulle opgive deres religion; de fik adgang til offentlige uddannelsesinstitutioner på ethvert niveau og kunne åbne deres egne, verdslige skoler, forudsat at de bød obligatorisk undervisning i russisk, polsk eller tysk. De skulle bevare deres kommunale og beskatningsmæssige autonomi, men dog udelukkes fra deres traditionelle landerhverv. Til gengæld skulle jødiske fabrikanter og håndværkere befris fra den dobbelte beskatning, skulle nyde støtte til at grundlægge fabrikker og skulle kunne få tilladelse til midlertidigt at bosætte sig hvor som helst i Rusland.

Som helhed var den jødiske befolkning dog stadig isoleret, og i modsætning til Østrig, Preussen og mange andre europæiske lande fandt der ingen frigørelsesproces sted. De mest interessante afsnit i M. Rest's bog, der behandler jødernes forhold til Rusland 1772–1804, er de, som beskæftiger sig med deres sociale og politiske situation efter Polens første deling og analysen i kap. 4 af loven 1804. Forf. har udover den foreliggende litteratur kunnet bygge på aktmateriale og officielle dokumenter, publiceret i 1800-tallet; uddrag af »Polnoje sobranije zakonow Rossijskoj Imperii« bringes i oversættelse (s. 197–240).

Em. Halicz

Eberhard Schütz: Die europäische Allianzpolitik Alexanders I und der griechische Unabhängigkeitskampf (1820–1830). O. Harrassowitz (Komm.), Wiesbaden, 1975. 153 s. DM 38.

Det kan næppe være tilfældigt, at forf. i sin introduktion citerer følgende sætning fra Maurice Bourquin's værk »Histoire de la Sainte Alliance«: »Malgré l'abondance de la littérature, qui le concerne, la politique d'Alexandre Ier dans le cadre de la Sainte Alliance est loin d'avoir été analysée jusqu'ici comme elle le mérite en raison de son importance«. Det er tilsyneladende denne opgave, forf. sætter sig; om forsøget lykkes er noget andet. Han behersker et stort kildemateriale (specielt publiceret i 19. årh.) og litteraturen om den hellige alliance og den russiske politik efter Wienerkongressen. Hans hovedanliggende har været at besvare spørgsmålet om, hvorledes Alexander I kunne forlige sin troskab mod den hellige alliances forskrifter og sin aversion mod de revolutionære bevægelser i Europa med de russiske drømme om at iværksætte Katharina II's græske planer: Lod legitimismens principper sig forene med hjælpen til de nationale frihedsbevægelser på Balkanhalvøen? Hvorledes opfattede Alexander I forbindelserne mellem den europæiske alliance, som han selv var ophavsmand til, og gennemførelsen af Grækenlands uafhængighedskamp? Og hvorledes kunne man bygge bro over modsætningerne mellem Ruslands og de øvrige europæiske magters interesser?

Forf. redegør for forløbet af Ruslands forbindelser med det osmanniske rige, begivenhedsforløbet i Grækenland og det russiske diplomatiske anstrengelser for at finde en fællesnævner for sin, Englands og Østrigs politik; hans analyser dækker perioden 1815–25, da Alexander I kom til den konklusion, at Ruslands politik umuligt lod sig bringe i overens-

stemmelse med hans egen alliances formål, og traf beslutningen om at opgive doktrinen fra 1815; det græske spørgsmål løsnede fugerne i Quadripelalliancen. Bogens analyser af den diplomatiske korrespondance synes imidlertid at være meget formel, fordi den savner forankring i periodens begivenhedsforløb. At flere problemer henstår uløst, beror på, at forf. har undladt at foretage arkivundersøgelser; han nævner f. eks. ikke Alexander I's instruks for G. Stroganov 1816 20. maj (1. juni), hvori czaren gav en bred udlægning af sin holdning til Tyrkiet. Heller ikke Nesselrodes memorial 1824 9. jan. eller Ancillon'ernes memorial 1816 er udnyttet. Andre steder anføres problemerne uden forklaring; det gælder f. eks. planerne om at skabe tre græske stater (hvilke?; s. 103). De kronologiske rammer 1820–30 savner endelig begrundelse; 1820 markerer intet skel i det græske spørgsmål, og 1830 er meningsløst i sammenhængen, eftersom Alexander I døde 1825. Et personregister savnes. Trods løfterne i bogens indledning behandler den kun enkelte sider af sagen og det endda temmelig overfladisk. Det er vel tvivlsomt, om Schütz' bog overhovedet repræsenterer noget fremskridt i udforskningen af forbindelserne mellem Alexander I's europæiske alliancepolitik og den græske uafhængighedskamp.

Em. Halicz

Christopher Howard: Britain and the Casus Belli 1822–1902. A study of Britain's international position from Canning to Salisbury. The Athlone Press, London, 1974. £ 4.00.

Både den foreliggende bog og Christopher Howards tidligere studie over begrebet »Splendid Isolation« (London, 1967) har karakter af lange essays beregnet for læsere, der i forvejen er frotrolige med det 19. århundredes diplomatiske historie. Sigtet med »Britain and the Casus Belli« er at undersøge indholdet af den både i samtiden og i historiske fremstillinger almindeligt fremsatte påstand om, at britiske regeringer i tiden fra 1815 til den britisk-japanske alliance i 1902 som princip fulgte en de »frie hænder« politik: Undgik bindende forpligtelser, der kunne indblande landet i konflikter med andre stormagter. Var der med andre ord traditionelle isolationistiske bindinger for britiske udenrigsministre svarende til dogmerne fra Washingtons og Jeffesons tid i USA? For at få svar på dette spørgsmål undersøger Howard dels omfanget af de britiske udenrigspolitiske forpligtelser i perioden, dels forestillingerne hos den udenrigspolitiske elite om karakteren af disse bindinger for så vidt som han er stødt på udsagn herom i privat korrespondance og i den samtidige offentlige debat i parlament og presse.

Han finder, at få af periodens regeringer var særligt tilbageholdende med at afgive forsikringer, som kunne involvere Storbritannien i krig. De deltog ret ofte i kollektive garantier som f. eks. traktaterne om den belgiske (1831 og 1839) og den luxemburgske (1867) neutralitet, og underskrev i hvert fald tre aftaler som indebar en »explicit, unequivocal and new obligation to go to war on the continent of Europe in a hypothetical contingency and in circumstances that were not merely temporary« (s. 20): Stockholm-traktaten fra nov. 1855, tremagtstraktaten apr. 1856 og løftet til Spanien i 1899 om bistand ved forsvaret af den spanske sydkyst. Alt i alt havde Storbritannien omkring år 1900 under forskellige former påtaget sig medansvar for opretholdelse af status quo en lang række steder i verden, typisk i områder, hvor den britiske flådemagt i givet fald kunne bringes til anvendelse. Ikke alle disse forpligtelser var kendt offentligt, og mange blev af politikerne betragtet som forældede fordi de omstændigheder, der i den givne situation havde gjort en britisk garanti til et praktisk og stabiliserende diplomatisk middel, ikke længere var til stede; men forpligtelserne eksisterede på papiret. På den anden side blev idealet om den udenrigspolitiske handlefrihed ofte hyldet både af regerings- og oppositionspoliti-